

- Merillat, H. C. L. "Law and Developing Countries", *The American Journal of International Law*, 60: 71-79, 1966.
- Merryman, John Henry. "Comparative Law and Social Change: On The Origins, Style, Decline and Revival of The Law and Development Movement," *The American Journal of Comparative Law*, 25: 457-491, 1977.
- Minda, Gary. **Postmodern Legal Movements**. New York: NY University Press, 1995.
- Nunan, Richard. "Critical Legal Parricide, or: What's So Bad About Warmed-Over Legal Realism," *Radical Critiques of Law*, Ed.: Stephen M. Griffin ve Robert C. L. Moffat. USA: University Press of Kansas, 1997.
- Özcan, Mehmet Tevfik. **Hukuk Sosyolojisine Giriş**. İkinci baskı. İstanbul: Set Yayınları, 2003.
- Özkök, Gülriş. "Hukukî Belirsizlik Problemi Üzerine," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 51/2: 1-19, 2002.
- Peller, Gary "The Classical Theory of Law," *Cornell Law Review*, 73: 300-309, 1987-1988.
- "Round and Round the Ramble Bush: From Legal Realism to Critical Legal Scholarship," *Harvard Law Review*, 95: 1669-1690, 1981-1982.
- Schlegel, John Henry. "Notes Toward an Intimate, Opinionated, and Affectionate History of The Conference on Critical Legal Studies," *Stanford Law Review*, 36: 391-411, 1984.
- Schlegel, John Henry. "Of Duncan, Peter, and Thomas Kuhn," *Cardozo Law Review*, 22: 1061-1072, 2000-2001.
- Silbey, Susan S. ve Austin Sarat. "Critical Traditions in Law and Society Research", *Law and Society Review*, 21: 165- 174, 1987.
- Solum, Lawrence B. "Indeterminacy and Equity," *Radical Critiques of Law*, Ed.: Stephen M. Griffin ve Robert C. L. Moffat. USA: University Press of Kansas, 1997.
- Tamanaha, Brian Z. "The Lessons of Law and Development Studies", *The American Journal of International Law*, 89:470-486, 1995.
- Topçuoğlu, Hamide **Hukuk Sosyolojisi I**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1960.
- Trubek, David M. "Back to Future: The Short, Happy Life of the Law and Society Movement", *Florida State University Law Review*, 18: 1-55, 1990.
- Trubek, David M. and Marc Galanter, "Scholars in Self-Estrangement: Some Reflections on The Crisis in Law and Development Studies in The United States," James N. Hyde, "Law and Developing Countries," *The American Journal of International Law*, 61: 571-577, 1967.
- Trubek, David. "Where the Action Is: Critical Legal Studies and Empiricism", *Stanford Law Review*, 36: 575- 622, 1984.
- Tushnet, Mark. "Critical Legal Studies," *The Yale Law Journal*, 100: 1515-1544, 1990-1991.
- Tushnet, Mark. "Critical Legal Studies: An Introduction to its Origins and Underpinnings," *Journal of Legal Education*, 36: 505- 517, 1986.
- Tushnet, Mark. "Perspectives on Critical Legal Studies," *The George Washington Law Review*, 52: 239-242, 1983-1984.
- Vago, Steven. **Law and Society**. Yedinci basım, New Jersey: Pearson Education Inc., 2003.
- Yegge, Robert B. "The Law and Society Association to Date", *Law and Society Review*, 1: 3-4, 1966-1967.
- Yüksel, Mehmet. **Modernite, Post Modernite ve Hukuk**. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2002.

Linç: Politika mı, Kültür mü?

Serkan GÖLBAŞI

1.Giriş

Linç konusunda bir çalışma yapmayı tercih etmemin nedeni, ülkemizde son iki senedir sık sık örneklerini gördüğümüz linç girişimlerinin arkasında yatan nedenleri keşfetme isteğine ek olarak; bu girişimlerle varlığı ya da en azından meşruiyeti ve yeterliliği reddedilen hakimi, savcısı, avukatı ve akademisyeniyle birlikte bir hukukçular camiasından ve yine bundan kapsamı çok daha geniş olan demokrasi savunucularından, bu girişimlere ve bu girişimleri yeterince tepki verilmediğini düşünmemdir. Ancak burada sosyal bilimlerin ihmal ettiği bir konunun gündeme getirilmesi gerekliliğinden daha fazlasına dikkat çekmek istiyorum. Bu sükunluğun ve yaşananların geniş bir kesim tarafından toplumsal bir sorun olarak algılanmamasının, hatta "vatandaşların anlaşılabilir tepkisi" veya "sabırlarının taşması" olarak meşrulaştırılmasının, içinden geçmekte olduğumuz sürecin anlaşılmasında çıkış noktası olabileceğini düşünüyorum. Bu çalışmada linçleri gerçekleştiren kitlelerin ve bu kitleler içerisindeki bireylerin davranışlarının sosyal psikolojinin karam ve verileriyle değerlendirilmesine

değil, kitlelerin linç davranışına yönelmelerinin ardındaki sosyolojik ve politik nedenlerin tartışılmasına ağırlık verilecektir.

Linç konusunda sosyal bilimler literatürüne baktığımızda çok da geniş yer kaplamayan bir konu olduğunu görürüz. Sosyal bilimler modernleşme süreciyle birlikte geliştiği için, pre-modern bir uygulama olarak görülen ve güncelliği olmayan linç konusunu gündemine almaması anlaşılabilir. Kimi ilkel toplumlarda, linç bir toplumsal kontrol aracı olarak görülmüştür. Bu nedenle sosyolojiden ziyade, hukuk antropolojisi alanında linç konusunun çalışıldığını görüyoruz. Örneğin Eskimo topluluklarında bir kereden fazla adam öldürenler ve yine bir kereden fazla yalan söyleyenler, "toplumun varlığını tehlikeye düşürmeleri" nedeniyle topluluk tarafından linç edilmektedir.¹ Ancak, özellikle ABD'de 19.yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında yoğun bir biçimde ve günümüzde de kimi Latin Amerika ülkelerinde linçin örneklerini görebiliyoruz. Türkiye'deki olaylar ise şimdiye kadar çoğunlukla linç girişimleri aşamasında kalmıştır. Bu konuda en fazla çalışma ABD'de yapılmıştır. Bu nedenle her ne

(*) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi.

(1) Mehmet Tevfik Özcan, *İlkel Topumlarda Toplumsal Kontrol*, 1. bs., İstanbul:Özme, 1998, s.252.

kadar bugün ülkemizdeki linç girişimlerinin anlaşılmasına katkısı sınırlı olacağına da, ABD'de, 1890'lı ve 1930'lu yıllar arasında yoğunlaşan linçleri incelemek, konuyla ilgili sorunları ortaya koymak açısından faydalı olabilir. Latin Amerika'da ise 1990'lı yıllar gibi yakın bir zamanda yoğunlaşan ve bugün de devam etmekte olan linç olayları, güncellikleri nedeniyle, Türkiye'deki gelişmenin anlaşılmasına katkıda bulunabilecek ipuçları barındırmaktadır.

Encyclopedia of Social Sciences, linç ve linç hukuku kavramlarının, "bi-reylerin düzenli hukuk mahkemelerinin varlığından bağımsız olarak ve yargılanmadan, belirli bir kitlesel şiddet aracılığıyla, intikam amaçlanarak öldürülmesi veya onlara işkence edilmesi eylemlerini karşıladığını belirtmektedir.² Bu tanımdaki yargılama ifadesiyle, muhtemelen bir devlet mahkemesinde devletin hukukunun öngördüğü kurallara bağlı olarak yapılan bir yargılama kastedilmektedir. Çünkü, pek çok linç vakasında suçlu olduğu düşünülenler, devletin mahkemesine öykünen kişi ya da kişilerce yargılanmaktadır. (Her ne kadar bu yargılama kısa süreli, çoğu zaman sembolik ve neticesi önceden belirlenmiş olsa da).

Linç İngilizce kökenli bir kelimedir. Kelimenin İngilizce'deki kaynağı konusunda, kesin olmamakla birlikte en çok kabul edilen açıklama Amerikan Devrimi sırasında, suçluları ve Amerikalıların bağımsızlık için müca-

de ettikleri İngilizlere taraftar olanları yargulamak ve cezalandırmak için küçük bir örgütlenme gerçekleştiren, Virginia'lı çiftçi Charles Lynch'ten geldiğidir.³

2- ABD'de linç hukuku ve ırk ayrımcılığının muhafazası politikası

ABD, Avrupa'dan göç edenlerin Kuzey Amerika'nın doğusundan başlayarak ve sürekli batıya ve diğer bölgelere göç ederek yeni topraklar işgal etmesi ve yeni yerleşimler kurmasıyla gelişmiştir. Bu süreçte yeni kurulan kasabalarda hemen bir mahkeme ve güvenlik teşkilatı kurmak mümkün oluyordu. Bu nedenle merkezi devletin rasyonel hukuk uygulaması, özellikle de merkeze uzak bölgelerde bulunuyordu. Dolayısıyla 1800'lü yılların sonlarındaki döneme kadarki linçlerin bir bölümü, topluluğun kendini savunmaya yönelik sosyal kontrol uygulaması olarak değerlendirilebilir.⁴ Böyle bir değerlendirme linçlerin onaylanması olarak anlaşılmalıdır. Sadece devletin rasyonel ve örgütlü hukukunun bulunmadığı toplumlardaki linçlerle, devlete ve hukuka rağmen gerçekleşen linçler arasında ayırım yapmanın gerekliliğinin altını çizmek istiyorum.

Amerika'da mahkemelerin ülke çapında yaygınlaşmasından sonraki bir dönemde, özellikle iç savaştan sonra ve güneyde, ağırlıklı olarak zencilere uygulanan linçleri anlamak için, bu vakaların ikincil nedenleri de olmakla beraber, öncelikle kölelik kurumunu ve

köleliğin kaldırılmasından sonra da zencilere yönelik ayrımcılık ideolojisi ve uygulamalarını ele almak gerekiyor. Avrupa'dan göç eden beyazların ele geçirdiği verimli topraklarda çalıştırılmak üzere çok sayıda ve ucuz emekçi ihtiyacını karşılamak üzere 1619 gibi erken bir tarihten itibaren Afrika'dan köleler getirilmeye başlandı.⁵ Bunun dışında zencilere nazaran az sayıda olmak üzere, bazı beyazlar da, kendilerinin Amerika'ya getirmelerinin masrafının karşıtığı olarak ve bu karşılığı ödedikleri süreyle sınırlı olmak üzere bir tür kölelik kurumu içerisindeydiler,⁶ ancak tabii ki kendilerine yapılan muamele ve algılanış tarzları dikkate alındığında kölelik yine de zencilerle özdeşleşen bir kurumdur.⁷ Ve 17. yüzyılda kölelik Amerika'da artık yasalaşmış durumdaydı.⁸

ABD yönetiminin köleliğe verdiği desteğin pratik bir nedeni vardı. Kölelere en çok ihtiyaç duyulan yerler güneyin öncelikle pamuk olmak üzere, pirinç, tütün vs. üretiminin yapıldığı plantasyonlardı. 1790'larda güneyde her yıl 1000 ton pamuk üretilirken, 1860'a gelindiğinde bu miktar bir milyon tonu bulmuştu. Aynı dönemde köle nüfusu da 500.000'den dört milyona yükselmişti. Aslında ülkeye köle sokmak 1808'den itibaren yasaklanmıştı. Ancak uzun ve denetimsiz bir sahil ve

Amerikalı tüccarların pazar ve büyük kâr beklentileri bu yasağı kağıt üzerinde bırakıyordu. Köle ticaretinin yasak olduğu dönemde de ülkeye yasa dışı yollarla 250.000 köle daha getirildiği tahmin edilmektedir.⁹

Kölelerin hukuksal statülerine baktığımızda, kölelerin insan olarak değil, bir mal olarak kabul edildiklerini görürüz. Bir görüşe göre, İspanya ve Portekiz'inki gibi yüzlerce yıllık bir kölelik kurumu deneyimine dayanan, köleleri bir insan gibi gören ve onlara bazı haklar tanıyan bir hukuka değil, daha önce böyle bir deneyimi olmayan İngiliz hukukuna dayanan ABD'de, köleyi bir mal olarak gören bir hukuksal anlayış hakim olmuştur.¹⁰ Burada bu görüşü ayrıntılı bir biçimde tartışmak mümkün değildir; ancak ABD'deki acil ve büyük çaptaki sömürü ihtiyacı ve bu sömürüyü sağlamak ve zorlamak için yaratılan koşullar, bu koşulların insan olan bir varlığın maddi ve manevi ihtiyaçlarıyla bağdaşmaması da, köleyi insan gibi görmeyen bir anlayışın yerleşmesinde en az hukuksal gelenekler kadar, belki de ondan daha çok etkili olmuş olabilir.¹¹

ABD'nin kuzeyinde kapitalizmin gittikçe gelişmesiyle ekonomide sanayici ve tüccarların ağırlığı artarken, güneyde tarıma dayalı bir ekonomi hakim olmaya devam etmiştir. Her iki tarafın

(2) Francis W.Coker, "Lynching", in *Encyclopedia of the Social Sciences*, Edwin R.A.Seligman-Alwin Johnson eds., 12th.imp., Vol.9, New York:MacMillan, 1957, p.639.

(3) a.y.

(4) a.e., pp.639-640. Bu dönemin tarihi için bkz.Allan Nevins-Henry Steele Commager, *Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, Çev.Halil İnalçık, Ankara:Varlık, 1961, s.9-192.

(5) Thomas F.Pettigrew, "Race Relations in the United States", in Talcott Parsons ed., *Knowledge and Society*, Cambridge, Massachusetts:Voice of America Forum Lectures, 1968, p.281 ve Nevins-Commager, a.g.e., s.14.

(6) Nevins-Commager, s.21 ve Howard Zinn, *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, Çev.Sevinç Sayan Özer, Ankara:İmge, 2005, s.48-51.

(7) Bkz. Zinn, a.g.e., s.29-44.

(8) Pettigrew, a.g.e., p.281.

(9) Zinn, a.g.e., s.179-180.

(10) Pettigrew, a.g.e., pp.281-282.

(11) Kölelere yapılan muameleler ve onların yaşam koşulları için Bkz. Zinn, a.g.e., s.29-44.

egemen sınıflarının çıkarları arasındaki farklar ABD'yi iç savaşa sürüklemiştir. Kuzeyli elitler serbest topraklar, özgür emek, özgür pazar, koruyucu yüksek gümrük tarifeleri ve merkez bankası istiyorlarken, özgür emek talebinin kölelerini kaybetmelerine neden olacağını bilen güneyliler, başta bu talep olmak üzere, diğer konularda da kuzeylilerle çıkar çatışması içerisindeydiler. 1860 yılında kuzeyin çıkarlarının temsilcisi olarak gördükleri Abraham Lincoln'un başkanlığa seçilmesi üzerine güney devletleri birlikten ayrılmaya karar vermişlerdir. Bu karar üzerine iç savaş patlak vermiştir.¹² İç savaşın sürdüğü 1861-1865 yılları arasında her iki taraftan 600.000 kişi ölmüştür.¹³ Kuzeyde gerçekten de köleliğin kaldırılmasını ekonomik çıkarlar nedeniyle değil, hümanist bir felsefeyle isteyenlerin varlığı inkar edilemese de, bu kadar büyük bir savaşın zenci kölelerin özgürleşmesi için verildiğini düşünmek yanıltıcı olur. Nitekim, savaş yıllarında kuzeyde de zencilere yönelik linç vakaları artış göstermiştir. Kimi beyazlar zencilere yönelik şiddetlerini, onlar yüzünden savaşmak zorunda kalmalarıyla açıklamışlardır.¹⁴

1864'de kuzeyde (Federal Birlik) köleliğin kaldırıldığı ilan edilmiş, 1865 başlarında ise güneyde siyahların savaşta asker olarak kullanılabilmesi için "Zenci Asker Yasası" çıkarılmıştır. Siyahların sahiplerinin ve buldukları eyalet yönetiminin rızasıyla özgürleştirilebileceklerini düzenleyen bu

yasa tam anlamıyla uygulanamadan, savaş güneyn yenilgisiyle sona ermiştir. Ancak savaş sonrası bu dönemde yasal durumlarındaki düzelmeye rağmen, siyahların toprak sahibi olmamaları nedeniyle beyazlara bağımlılıklarını devam ettirmişlerdir. 1877'de ise Cumhuriyetçi Parti'nin başkanlık seçimlerini kazanabilmek için Demokrat Parti'ye ve dolayısıyla güneydeki beyazlara verdiği bir ödün olarak, siyahların haklarının korunmasının en büyük güvencesi olan Federal Birlik askerleri çekilmiştir. Ayrıca yine aynı dönemde güneydeki beyaz elitler Ku Klux Klan ve benzer terörist grupları siyahlara baskı yapmak amacıyla kullanmaya başlamışlardır.¹⁵

Tuskegee Institute'un tespit ettiği rakamlara göre, 1882-1946 yılları arasında ABD'de 4715 kişi linç edilmiştir. Bunların yaklaşık dörtte üçü siyahtır ve her 10 linç vakasından 9'u güney eyaletlerinde gerçekleşmiştir. Linç edilen kişilere yöneltilen suçlamaların % 38'i cinayet, % 6'sı saldırı, % 16'sı tecavüz, % 7'si tecavüz teşebbüsü, % 7'si hırsızlık, % 2'si bir beyazı aşağılamak ve % 24'ü ise diğer suçlar ve hiçbir suçun bulunmadığı durumlardır. Bu son kategoride bir beyazı dava etmek, saldırgan bir dil kullanmak ve mağrur davranışlar vs. gibi eylemler bulunmaktaydı. Bu veriler linçin belirli suçlara verilen bir tepkiden ziyade, siyahları disipline etmeyi amaçlayan bir araç işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.¹⁶

(12) a. e., s.197.

(13) a.e., s.201.

(14) a.e., s.200.

(15) a.e., s.200-213.

(16) Arnold Marshall Rose, *The Negro in America*, N.Y.:Harper&Row, 1964 (the condensed version of Gunnar Myrdal's "An American Dilemma"), p.184.

Söz konusu dönemde ABD'deki linçleri açıklamak için pek çok tarihsel ve sosyolojik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda farklı nedenlere ağırlık verilmişse de, üzerinde en çok uzlaşılan görüş, bu linçlerin öncelikle suçu bastırmayı değil, siyahları baskı altında tutmayı amaçlayan ideolojik ve politik bir tutumdan kaynaklandığıdır. Oliver C. Cox'a göre linç güneydeki ırksal sistemin muhafazasında vazgeçilmez bir rol oynamıştır. Linç statükunun korunmasına hizmet eden en güçlü ve ikna edici eylem biçimidir. Linçler, beyaz ırkın üstünlüğüne yönelik kolektif duyguyu periyodik olarak pekiştirmeye hizmet etmişlerdir.¹⁷

Bununla birlikte linçlerin gerçekleşmesinde ve/veya dönemsel olarak yoğunluklarının artmasında rol oynayan arka planı ve ikincil nedenleri de göz ardı etmemek gerekir. Mahkemelerin ve kamu görevlilerinin atanmadan ziyade seçilmeye dayanmasını ön gören Amerikan geleneği, hakimlik ve diğer kamu görevlerindeki profesyonel standartları düşürmüş ve onları kamuoyuna, popüler ön yargılara bağımlı kılmıştır. Jüri sistemi bu bağımlılığı pekiştiren bir işlev görmüştür. Siyahlar, bu türden kamu görevlerinden ve jüri sisteminden dışlandıkları güney eyaletlerinde, adaletin ve polis korumasından yoksun kalmışlardır.¹⁸ Bu durum linç edilenlerin korunamaması

ve linççilerin yargılanamaması ile sonuçlanmıştır. Siyahların oy kullanma haklarının beyaz elitler tarafından engellenmesi linçlerin gerçekleştirilebilmesi için bu elverişli ortamı yaratmış, linçler ise siyahlarda yarattığı korku ile siyahları oy kullanma hakkı için harekete geçmekten caydırma işlevi görmüştür.¹⁹

I.Dünya Savaşı öncesi ve sonrasındaki yoksulluk ve beyazlar arasındaki statü kaybı korkusu da linçlerin arka planında yer alan bir faktördür. Siyahların artan mobilitesi ve işgücü pazarında beyazlarla rekabet eder duruma gelmesi onlara yönelik şiddetin nedenleri arasındadır. Birçok yetersizlikler barındırmakla birlikte siyahların kazanmış oldukları haklar, onlardan bazılarının ekonomik olarak gelişmesine ve beyazlarda bu nedenle sosyal statülerinin tehdit altında olduğu duygusuna yol açmıştır.²⁰ Beck ve Tolnay ise 1882 ile 1930 yılları arasında pamuk fiyatlarıyla linç vakalarını karşılaştırarak, aralarında bir korelasyon olduğu sonucuna varmışlardır. Onlara göre, pamuk fiyatlarının düştüğü yıllarda güney eyaletlerinde siyahlara yönelik linçler artmaktadır. Pamuk fiyatlarının düşmesiyle yoksullaşan güneyn yoksul beyaz çiftçilerinin ekonomik koşulları, özellikle tarımın daha belirleyici olduğu 1900 öncesi dönemde, siyahlara yö-

(17) Oliver C.Cox, "Lynching and the Status Quo", *The Journal of the Negro Education*, Vol.14, No:4, Autumn 1945, p.581. Benzer görüşler için bkz. Gordon W.Allport, *The Nature of Prejudice*, 25th ed., Reading, Massachusetts:Addison-Wesley, 1979, pp.60-61 ve Francis W.Coker, a.g.e.

(18) Arnold Marshall Rose, a.g.e., pp.170-171.

(19) Oliver C.Cox, *Caste, Class and Race*, 2nd.pr., New York,London:Modern Reader, 1970, p.555.

(20) Rose, a.g.e, p.186. Beyazların zenginleşen siyahlara yönelik tepkileri sonucu gerçekleşen tipik bir linç vakası için bkz. Terence Finnecan, "The Equal of Some White Men and the Superior of Others":Masculinity and the 1916 Lynching of Anthony Crawford in Albeville County, South Carolina", in Pieter Spierenburg ed., *Men and Violence*, Ohio:Ohio State University Press, 1998, pp.240-254.

nelik şiddetin nedenlerinden birini teşkil etmektedir.²¹

ABD'deki linçler 20.yüzyılın başından itibaren düşme trendi içerisine girmişlerdir. 1890-1899 yılları arasında yılda ortalama 154.1 kişi linç edilirken, 1920-1929 yılları arasında bu sayı 31.2'dir.²² 1931-1941 yılları arasında ise toplam 118 kişi linç edilmiştir. 1939'da linç edilen kişi sayısı, biri beyaz olmak üzere üç kişidir.²³ Jessie Daniel Ames bu düşüşte New Deal politikalarının güneyin kırsal kesimlerindeki olumlu etkilerini vurgulamakta²⁴ ve 1939'daki üç linç vakasının da bu bölgelerde gerçekleşmediğine dikkat çekmektedir.²⁵ Her biri aynı sürecin bir parçası olan ve birbirleriyle bağlantılı olan kentleşme, güneydeki toplumsal yapının çözülmesi, yaşam standartlarının ve eğitimin gelişmesi, Kongre'nin çıkarmış olduğu Anti-linç yasaları²⁶ gibi etkenlere bağlı olarak, siyahlara yönelik ayrımcı uygulamalar daha uzun süre devam etmiş olsa da, II.Dünya Savaşı'ndan sonraki refah döneminde linçler sona ermiştir.

3-Latin Amerika:

Küreselleşen dünyada linç

Linç olgusunun çağdaş örneklerinin en sıklıkla görüldüğü yer Latin Amerika'dır. Latin Amerika'daki linçler merkezi devletin otorite sağlamadaki eksiklikleri, bu kıtada 20. yüzyılın ikinci

yarısı boyunca etkili olmuş diktatörlükler ve onlarla bağlantılı yapıların yaratmış olduğu hukuksuzluk ve hem bu koşullardan hem de yerel gelenekten beslenen toplulukların "kendi güvenliklerini ve düzenlerini sağlama ihtiyacı" temelinde gelişmiş ve yoğunlaşmışlardır.

Latin Amerika'da özellikle 1990'lı yıllarda linç uygulamalarının sayısında büyük bir artış gözlemlenmiştir. Guatemala İçin Birleşmiş Milletler Misyonu, 1996-2002 yılları arasında Guatemala'da 482 linç vakası olduğunu belgelemiştir. Bu, söz konusu dönemde Guatemala'da ayda ortalama 6 adet linç vakası gerçekleştiği anlamına gelmektedir. Venezuela'da ise bir insan hakları örgütü Ekim 2000-Eylül 2001 arasında 164 linç vakası rapor etmiştir. Aynı dönemde benzer bir süreç Peru, Ekvador, Brezilya ve diğer Latin Amerika ülkelerinde de gözlemlenmiştir.²⁷

Latin Amerika'da linçlerin niceliğindeki bu büyük tırmanmanın nedenleri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Godoy bu durumun istisnai, tesadüfi ve kendiliğinden şiddet eylemleri olarak algılanmasına itiraz etmekte ve bu vakaların derin politik saiklere dayandığını belirtmektedir. Godoy'a göre yerel topluluklar, yıllarca maruz kaldıkları devlet güçlerinin, yerel seçkinlerin ve küresel ekonominin baskıları karşısında bu eylemleriyle, yalnız-

ca suçluları cezalandırma değil aynı zamanda özerkliklerini ortaya koyma çabası içerisindeyler. Hatta bu eylemler Godoy'a göre yerel toplulukların yalnızca kurban olmayı reddedip aktif özneler haline gelmeye çalıştıklarını göstermektedir ve bu bağlamda bu eylemlerin bölgedeki "demokrasinin" karanlık yüzü olarak da değerlendirilebileceğini iddia etmektedir. Ancak Godoy bunun tehlikeli bir tez olduğunun farkındadır ve bunun linçin olumlanması olarak anlaşılmaması gerektiğine dikkat çekmektedir. Yapmaya çalıştığının linçlerin, yerel elitlerinin kontrolü altındaki göstermelik seçimlere dayanan göstermelik bir demokrasiye verilen şartıcı olmayan bir yanıt teşkil ettiğini vurgulamak olduğunu belirtmektedir.²⁸

Godoy başka bir çalışmasında Guatemala'daki linçlerin, 30 yıl sürmüş devlet güçleri ile solcu gerillalar arasındaki iç savaşta ülkeye hakim olmuş olan hukuksuzluğun doğal bir sonucu olduğunu iddia etmektedir. 1960'lı yılların başından 1980'li yılların sonlarına kadar süren iç savaşta devlet, siyasal cinayet, işkence ve gerillaların tabanını oluşturduğunu düşündüğü yerli yerleşimlerin boşaltılması gibi yöntemlere başvurarak bir hukuksuzluk ortamı yaratmıştır. 1996'nın Aralık ayında barış görüşmelerinin sonuçlanması ardından siyasal şiddet olayları azalmakla birlikte, Guatemala bu sefer adı suç oranlarındaki önemli bir yükselişle karşı karşıya kalmıştır. Dünya Bankası'nın tahminlerine göre 1997'de

her 100.000 kişilik nüfus için 150 cinayet suçu işlenmiştir. Suç oranlarının yüksekliğiyle tanınan ABD'de bu oran 10/100.000'dir. Yine Guatemala'nın pek güvenilir bulunmayan resmi istatistiklerine göre bu oran 1996 yılı için 58.68/100.000'dir ve bu oran bile suç oranları dünya ortalamasının üzerinde bulunan Latin Amerika ortalamasının iki katıdır.²⁹

Yükselen suç oranlarının yarattığı suç korkusu, Guatemala güvenlik ve yargı mekanizmalarının etkisizliği ve iç savaş döneminden kalma para-militer güçlerin sivil otoritelerin dışında yerel düzeyde sürdürdüğü fiili iktidar ve etkinlikleri linçlerin arka planını oluşturmaktadır. Devletin iç savaşta kendi saflarında savaşmak üzere örgütlediği para-militer güçlerde yaklaşık bir milyon yerli yer almıştır. Bu yerlilerin kendi akrabalarına ve komşularına karşı uyguladığı şiddetin ve gerillaları destekleyen köylerin boşaltılmasının yarattığı sosyal çözülme, linçlerin gerçekleşmesi için uygun bir ortam yaratmıştır. Birçok linç vakasında topluluklara öncülük edenler bu eski paramiliter güçlerdir. Bir görüşe göre bu güçler bu yolla topluluklar içerisindeki güçlerini muhafaza etmeye çalışmaktadırlar. Diğer bir görüşe göre ise bu güçlerin daha derin politik amaçları bulunmaktadır. Eski para-militer güçler, linçlerden, savaş sonrası geliştirilmeye çalışılan demokrasiyi stabilize etmek ve otoriter yöntemlere davetiye çıkarmak için yararlanmaya çalışmaktadırlar.³⁰

(21) E.M.Beck – Stewart E. Tolnay, "The Killing Fields of the Deep South: The Market for Cotton and The Lynching of Blacks, 1882-1930", *American Sociological Review*, V.55, No:4, Aug.1990, pp.526-539.

(22) Coker, a.e., p.640.

(23) Jessie Daniel Ames, *The Changing Character of Lynching*, 2nd.ed., New York:AMS, 1973, p.33.

(24) a.e., pp.15-16.

(25) a.e.,pp.61-62.

(26) Rose, a.g.e., p.187.

(27) Angelina Snodgrass Godoy, "When "justice" is criminal: Lynchings in contemporary Latin America", *Theory and Society*, 33. 2004, pp.622-651, p.622.

(28) a.e., 621-623.

(29) Angelina Snodgrass Godoy, "Lynchings and the Democratization of Terror in Postwar Guatemala: Implications for Human Rights", *Human Rights Quarterly*, 24, 2002, pp.640-644.

(30) a.e., pp.644-652.

Bolivya'daki linçler üzerine yapılan başka bir çalışma, Latin Amerika'daki linçlerin farklı boyutlarına dikkat çekmekte ve onları neoliberal politikalarla ilişkili olarak değerlendirmektedir. Goldstein'a göre özellikle 1985'ten sonra uygulanmaya başlayan neoliberal politikaların (özelleştirme, esneklik, sosyal devlet uygulamalarından vazgeçmek, vs.) kitlelerde yaratmış olduğu yoksulluk ve güvensizlik, güvenlik güçlerinin ödenek yetersizliği nedeniyle etkisizleşmeleri ve maaşlarının düşüklüğüyle bağlantılı olarak rüşvetsiz iş görmez hale gelmeleri yine bu politikaların sonucu olan artan suç oranları (1995 ile 2002 yılları arasında yılda ortalama %140'lık bir artış kaydedilmiştir) ile aynı neoliberal mantığın bir sonucu olarak gelişen özel güvenlik şirketleri ve devlet yerine vatandaş inisiyatifinin öne çıkarılması linçlerin artışının nedenlerini oluşturmaktadır. Goldstein bu mantığın bir göstergesi olarak, devlet başkanı Lozada'nın 2003'te istifa etmeden kısa bir süre önce güvenlik sorununun çözümünü için planladığı, kentlerde mahalleler düzeyinde toplumsal kontrolü sağlamaya yönelik "Genç Vatandaş Güvenliği Tugayları" projesine dikkat çekmektedir. (her ne kadar uygulamaya konulmuş olmasa da).³¹ Bolivya'nın Evo Morales başkanlığında girdiği yeni dönemde, ulusal doğal kaynakların kamulaştırılması ve toprak reformu politikalarının artan suç oranları ve linç sorunlarını çözüp çözemeyeceğini zaman gösterecektir.

20. yüzyılın son çeyreğini kapsayan, küreselleşmenin bu sürece dahil olan her coğrafyada ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacağını, bu sürece dahil olan ülkelerin siyasal yapılarının demokratikleşeceğini ve evrensel bir kültürün gelişeceğini iddia edildiği bir dönemde, Latin Amerika'daki bu durum, bu söylemlerin gerçekliğe ne kadar uzak olduğunu ve bu sürecin kaybedenlerinin gelişmiş ülkelere ne kadar farklı sorunlarla boğuşmakta olduğunu göstermektedir.

4-Türkiye'de Linç:

"Vatandaşın güzel tepkisi"

Bu noktaya kadar tartışmakta olduğumuz farklı tarihsel dönemlerde ve bölgelerdeki linçler ve onlarla bağlantılı sorunların boyutları, Türkiye'deki linç girişimi vakalarının aslında çok da büyütülecek önemde olmadığı izlenimi uyandırabilir. Ancak her ne kadar Türkiye'de hakim bir "linç kültürünün" bulunduğu söylemi tartışmaya açık olsa da, linç girişimlerinin toplumdaki derin yapısal sorunlara işaret ettiğini ve çok daha vahim sonuçlar yaratabilecek olayların da habercisi olabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

Türkiye'nin tarihinde, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Kubilay vakasından, aslında linç diye nitelendirilemese de birer kolektif şiddet eylemleri olmaları nedeniyle linçlerle benzer bazı kaynaklardan beslenen Maraş ve Sivas katliamı olaylarına kadar konumuzla ilgili pek çok örnek olay bulabiliriz. Son iki senedir yaşanan süreci geçmişten ayırt eden ise, linç girişimlerinin

zaman açısından sıklaşması ve yalnızca politik hedeflere değil, adi suçları işleyenlere de yönelmesidir. Durumun güncelliği nedeniyle henüz bu sorunun bilimsel araştırmalara ve analizlere pek konu olmadığını görüyoruz. Sorun daha çok bazı akademisyen ve entelektüellerin kitle iletişim araçlarına verdiği demeçlerle ve gazetelerdeki köşe yazılarıyla sınırlı kalmıştır. Bu demeçler ve köşe yazılarında en çok kullanılan söylem Türkiye'de bir "linç kültürü"nü geliştirdiği ve bunun da "milliyetçi" yaklaşımlardan kaynaklandığıdır. Bununla beraber kitlelerin yoksulluğu ve işsizliğinden, devlete ve mahkemelere güvenlerine kaybetmelerine, AB sürecini baltalamaya çalışan odakların olayların arkasındaki güç olduğuna kadar farklı nedenler ileri sürülmüştür. Linç kültüründen hep bahsedilse de, bunun nasıl bir kültür olduğu ve nasıl oluştuğu net bir şekilde tanımlanmadığı için, bunun sadece moda haline gelmiş kestirme bir teşhis olduğunu düşünebiliriz.

Linç kültürü söyleminin barındırdığı sorunlara işaret eden bir makalede Aydın Çubukçu, toplumsal olaylara sosyal psikoloji çerçevesiyle sınırlı bir biçimde bakmanın, toplumsal sorunların ardındaki egemen sınıf politikalarını gizleyen ve toplumu suçlayan bir bakış açısından kaynaklandığı eleştirisini yapmaktadır. Çubukçu'ya göre bu yaklaşım, 19. yüzyıldaki işçi eylemleri ve ayaklanmalarından kaynaklı bir korkudan beslenen, her türlü kitle hareketini irrasyonel olarak niteleyen bakış açısıdır. Bu bakış açısına göre kitlesel şiddet eylemleri de dahil olmak üzere, her türlü kitle içerisinde bulunanlar eğitimsiz ve cahil, böyle olmasa da kitle içe-

risindeyken rasyonel davranma özelliklerini kaybeden kişilerdir. Çubukçu'ya göre bu tür analizler "hastalıklı ve geri halk" paradigmasına bağlı burjuva görüş açısını" yansıtmaktadır. Böyle bir bakış linç kültürüne vurgu yaparak, linç eylemlerinin arkasındaki politik amaç ve güçleri gizler. Türkiye tarihindeki pek çok kolektif şiddet vakasının (6-7 Eylül olayları, Malatya, Kahramanmaraş, Çorum, Sivas olayları, vs.), "halkın tepkisi" şeklinde sunulmasının, bu olayların ardındaki politik saik ve güçleri gizlediğini belirten Çubukçu'ya göre bugün söz konusu olan da linç kültürü değil, linç politikasıdır.³²

Gerçekten de yukarıda başka dönem ve coğrafyalarda da örneklerini gösterdiğimiz linç olaylarının, kontrol edilemez halk tepkilerinin sosyal psikolojik açıklamalarıyla yetinmek yerine, devlet ya da devlet içindeki güç odakları ya da böylesi bir eylemi organize edebilecek sivil politik güçlerin kontrolünde gerçekleştiği, katılımcıların zihin dünyasının ve nefretlerini yönelttikleri kesimlerin yine bu güçler tarafından belirlendiğini tespit etmek, bize bu sorunu çözmekte daha fazla yardımcı olacaktır. Türkiye'deki linç girişimlerinin faillerinin şu ana kadar cezai yaptırımlarla karşılaşmaması, hatta emniyet müdürlü düzeyinde taltif edilmeleri ülkemiz için de gerçekliğin bu doğrultuda olduğunun göstergeleridir. Birinci bakış açısı da linç kalabalıklarının davranışlarının anlaşılması noktasında bilimsel olarak katkıda bulunmaktadır. Ancak buradaki sorun sosyal bilimlerin uzmanlık alanlarının birbirinden kopuk ve topluma ve toplumsal

(31) Daniel M. Goldstein, "Flexible Justice: Neoliberal Violence and 'Self-Help' Security in Bolivia", *Critical Anthropology*, Vol. 25, No. 4, 2005, pp. 389-411. Neoliberal politikaların Latin Amerika'da yaratmış olduğu sonuçlar için bkz. James Peiras-Henry Veltmeyer, *Globalization Unmasked: Imperialism in the 21st Century*, 2nd. pr., Nova Scotia: Fernwood, 2001, pp. 74-91.

(32) Aydın Çubukçu, "Linç Kültürü!", *Evrensel Kültür*, 178, Ekim:2006, s.4-6.

sorunlara yalnızca kendi uzmanlık alanlarının sınırları içinde bakma eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bu sınırlı bakışın sonucu ya kitlelerin eğitilmesinin önerilmesi ya da *her türlü* kitlesel eyleme karşı bireyciliğin yüceltilmesi olmaktadır.

Öte yandan linç politikasına vurgu yapmak, bu politikayı kurgulayan, uygulayan ya da sadece bu politikaya "alet olanların" beslendiği kültürel arka planı göz ardı etmeye neden olmalıdır. Ancak bu kültürel arka planı nitelendirmede, linç kültürü kavramlaştırmasını, "iç düşman" ve "iç tehdit" gibi kategoriler oluşturan ve bu kategorilere politik ortama bağlı olarak belirli politik grup, etnik, dinsel ve mezhepsel azınlıkları yerleştiren ve onların belirli sınırları aştıklarında susturulması ya da imhası için hukukun, insan haklarının³³ askıya alınabileceğini öneren bir politik kültürden soyutlayarak kullanmak, açıklayıcılığı düşük bir analiz biçimi olacaktır. Linç girişimleri söz konusu politik kültürün dışı vurulma biçimlerinden yalnızca bir tanesidir.

Linç kültürü söyleminin ötesine geçen, yukarıda belirttiğimiz politik kültürün ve linç girişimlerinin sosyolojik ve politik nedenlerini daha derinlemesine analiz eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bu tür çalışmalardan birinde Bora, Türkiye'de bazı devlet görevlileri ve siyasetçiler tarafından sık sık kullanılan "milli refleks" tabirine dikkat

çekmektedir. Bora'ya göre milli refleks terimi düşüncenin, tartışmanın ve müzakerenin karşısına, refleksi, "güdüleri" çıkartmakta, insan ve toplum eylemini güdülere indirgemektedir.³⁴ 1991'den sonra günümüze kadar linç girişimlerini de kapsayan bir dizi olay, "milli refleks" in bir kriz idaresi yöntemi olarak teşvik edilmesi temelinde gerçekleşmiştir:

Gerçekten, kabaca 1991'den sonra, "milli refleks", bir yönetim aleti, bir "halkla ilişkiler" politikası aracı olarak yerleşikleşmiştir. Milli değer ve çıkarlara aykırı addedilen birilerinin düşmanlaştırılarak linç tehdidi altında yaşamaya mahkum edilmesi, bazı gerginlik anlarında linç edilmesi, kamuoyu oluşturmanın bir vasıtası oldu. Siyasal sistemin içine girdiği tıkanıklık derinleştikçe, milli refleks "boşaltan" intikam gösterileri, linç provaları, bazen de düşmanlara/hasımlara dönük sembolik ihtar ve tehditlerin damgasını vurduğu kutlama töreni/şenliği biçiminde tecelli eden vb. milli histeri patlamaları, "kriz idaresi" ni meşrulaştıran arkaplan olarak, hatta bizzat "kriz idaresi" yöntemi olarak, kurumlaştı.³⁵

Bora'ya göre her ne kadar bu kriz idaresi yöntemlerine aracılık etmede başı çeken "ülkücüler" olsa da, halkın kendiliğinden ve anonim katılımı olmaksızın korkutucu boyutlara ulaşmaları mümkün değildir. Bora, kurumlaşmayla bu tür eylemlerin belirli bir odak tarafından idare edildiğini değil, yaratı-

(33) Tanıl Bora'nın iladesiyle "insanlık dışına çıktığına hükmedilenler için insan hakları geçerli olmaktan çıkar" anlayışının milliyetçilik ve insan hakları ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesi ve bu anlayışın çeşitli milliyetçi gazete ve dergilerdeki yazılardaki yansımalarının örnekleri için bkz. Tanıl Bora, "Milliyetçilik ve İnsan Hakları", yazara ait *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İstanbul: İletişim, 2006 içinde, s.65-80.

(34) Tanıl Bora, *Medeniyet Kaybı*, s.9.

(35) Tanıl Bora, "Türkiye'nin 'Kriz İdaresi' Yöntemi: Milli Refleks ve Linç Orjisi", *Medeniyet Kaybı* içinde, s.198.

lan politik ortamın onları olağanlaştırdığını kastettiğini belirtmektedir.³⁶

Politik unsur taşıyan linçlere odaklanan başka bir çalışma, son iki yıldır gerçekleşen linç girişimlerinin Kürtlere ya da "Kürt sanılan solculara" yöneldiğini, bu yönelişin "milliyetçi akıl ve çevrelerin"; AB reform sürecinin yasalarda yarattığı değişimler, "Türk-Kürt meselesi"nin göreceli bir sakinlik döneminden sonra yeniden şiddet içeren bir tırmanışa geçmesi ve Kuzey Irak'ta "Kürdistan Özerk Bölgesi"nin artık bir gerçeklik durumuna gelmesinden kaynaklanan tehdit algısından kaynaklandığını iddia etmektedir. Murat Paker'e göre normal koşullarda bu tehdit algısından kaynaklanan tedirginliği devlet güçlerinin eylemleri sakinleştirebilecekken, polis'in "elimiz kolumuz bağlandı" söyleminin de ortaya koyduğu gibi, AB reform süreci (gözetli sürelerinin kısılması, avukat bulundurma zorunluluğu, vs.) ile sağlanan yasal değişimler nedeniyle, "sosyo-politik denetim" in devletten sivil topluma havale edilmesi, "kısmen özelleştirilmesi" söz konusudur. Türkiye gibi neoliberal yapılandırma içinde bulunan bölgelerde yoksulluğun yaratmış olduğu engellenme duygusu ve bu duygudan kaynaklanan saldırganlık, linçler için uygun bir toplumsal zemim sağlasa da tek başına açıklayıcı değildir. Paker'e göre Türkiye'deki politik elit ve kurumlar, bu hoşnutsuzluğu milliyetçi bir tehdit algısına yöneltmektedir ve linçler de bu bağlamda değerlendirilmelidir.³⁷

Bu saptamalara son zamanlardaki linç girişimlerinin yalnızca politik hedeflere değil, özellikle tecavüz ve hır-

sızlık suçlarını işleyenlere de yöneldiğini ekleyebiliriz. Artan suç oranları ve bu suçların ana haber bültenlerinde çok geniş yer kaplamaları ve dramatize edilmelerinden kaynaklanan güvensizlik duyguları; kamuoyunda "Raşan Affı" olarak bilinen 4616 sayılı Şartlı Salıverme ve Erteleme Yasası'na yönelik hoşnutsuzluk ve kitle iletişim araçlarının da bu yasadaki yararlanmaların işledikleri yeni suçlarla ilgili yapmış oldukları haberleriyle daha da pekişen "cezaların yetersizliği"ne yönelik düşüncelerin bu linç girişimlerinin arka planını oluşturduğu düşünülebilir. Ayrıca hem politik hem de politik olmayan hedefler içeren linçlerin, ceza-i yaptırımlardan muaf tutulması, bazı bürokrat ve siyasetçiler tarafından onaylanması ve kitle iletişim araçlarının da linç girişimine maruz kalanları "tahrikçi" linç girişimcilerini ise "vatanadaş" olarak lanse etmesi, bu olayların meşruiyetine yönelik bir atmosfer oluşturarak bir taklit süreci içinde birbirlerini takip etmelerine neden olmaktadır.

5-Sonuç

Yukarıda zikredilen çeşitli çalışmalardan da faydalanarak, bu çalışma sonucunda ulaşılan varsayımlar kabaca aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

i. Linçler, gerek farklı dönem ve coğrafyalarda, gerekse bugün Türkiye'de çoğunlukla kendiliğinden, örgütsüz ve bilinçsizce gerçekleşen sapmalar olarak değil, kimi zaman devletin, kimi zaman para-militer gruplar ya da devlet içindeki çetelerin, kimi zamansa toplumu yönlendirme gücü bulunan si-

(36) a.e., s.199.

(37) Murat Paker, "Linç'in psiko-politiki: Nedir, niçin, nasıl?", *Birikim*, 211, Kasım:2006, s.32-35.

vil politik güçlerin teşviki, kontrolü ve desteğiyle, belirli bir ideolojiye ve bu ideolojinin öngördüğü somut politikalara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yalnızca kalabalıkların irrasyonelliğine, eğitimsizliğine, güvensizliğine ya da yoksulluğuna vurgu yapan çalışmalar, linçlerin politik kullanımını ve sorumlularını gizlemektedir.

ii. Linç politikalarına vurgu yapmak, linç kalabalıklarına katılanların beslediği belirli bir politik kültürü ve onların yaşam koşullarını ve kalabalık içerisindeki davranışlarını sorunsallaştırmaya engel olmamalıdır. Söz konusu politik kültür ve politik kültürü oluşturan, kullanan ve bundan yararlananlar birbirinden soyutlanmadan ve karşılıklı etkileşimleri içinde incelenmelidir.

iii. Linç kültürü söylemi ilk iki varsayımına bağlı olarak sorunlu bir söylemdir. Bunun yerine, hangi politik kültürün belirli politik grupları, etnik, dinsel ve mezhepsel azınlıkları konjonktüre göre "iç düşman" ve potansiyel "iç tehdit unsuru" olarak gördüğü, onları insan olma niteliğinden soyutlayarak algıladığı ve onların gerektiğinde susturulması ve imhası için insan haklarının ve hukukun askıya alınabileceğini önerdiği saptanmalıdır. Bu politik kültüre siyaset biliminin bugüne kadar verdiği *faşizm* adı, onun güncel somutlaşmaları ve gündelik hayattaki yansımalarıyla birlikte nitelendirildiğinde, linç kültüründen çok daha açıklayıcı olacaktır.

iv. İşsizlik, güvensizlik, engellenme duygusu gibi sosyo-ekonomik koşullardan kaynaklanan unsurlar da ikincil nedenler olarak, linç olayların araştırılmasında göz önünde bulundurulmalıdır.

v. Türkiye'deki politik hedeflere yönelen linç girişimlerinin nedenlerini ele alırken ilk olarak; güneydoğuda 20 yılı aşkın bir sürede yaşanan çatışmalarda verilen kayıpların yarattığı bir toplumsal öfke ve tehdit duygusunun, ABD'nin Irak işgaliyle birlikte Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulması ihtimalinin güçlenmesiyle pekişmesi ve Avrupa Birliği'nin uyum sürecindeki taleplerinin ve yine büyük ölçüde bu uyum sürecinin cesaretlendirdiği düşünce açıklamalarının bu öfkeyi ve tehdit duygusunu artırdığını düşünebiliriz. Gerek bugüne kadarki süreç içerisinde Avrupa Birliği üyesi devletlerin hükümetlerinin birçoğunun müzakere çerçeve belgesine de yansıyan Türkiye için tam üyelikten ziyade özel statüyü tercih eden ve Türkiye'nin tam üyelik çabalarını yokuşa süren yaklaşımları, gerekse de Avrupa Birliği karşıtlığının tutarlı ve olgulara dayalı ve yurttaşların aklına hitap eden bir biçimde değil, onların yurtseverlik duygularının sömürülmesiyle yürütülmesi toplumdaki gerginliği artırmıştır. Bu toplumsal gerginlik linç kalabalıklarının toplanması için gerekli koşul olsa da, yeterli olup olmadığı kuşkuludur. Bugüne kadar ki linç girişimlerinin öncülerinin kimler olduğu, linç girişimlerinin belirli bir örgütlenme sonucu gerçekleşip gerçekleşmediği hukuken soruşturulmuş değildir. Ancak bu noktada belirsizlik olmasına rağmen, açık olan güvensizlik güçlerinin, onların amirlerinin ve siyasal iktidarın eylemsizlik ve alttan almadan, övme ve teşvik etmeye uzanan yaklaşımlarıdır. Bir linç politikasının varlığını iddia eden tezler, ancak bunları önlemekle ve faillerini cezalandırmakla yükümlü olanlar bu

yönde harekete geçtiklerinde çürütülmüş olacaktır.

Son olarak linç girişimlerinin "Büyük Ortadoğu Projesi"nin yürütülme olduğu coğrafyanın bir parçası olan Türkiye'de, bir etnik çatışmayı ve hatta iç savaşı körtükleyebileceğine dikkat çekmek istiyorum. Vatandaşın daha güzel tepkileri de olabileceğini göstermek, bu tehlikeyi önlemenin tek yoludur.

KAYNAKÇA:

- Allport, Gordon W., *The Nature of Prejudice*, 25th ed., Reading, Massachusetts: Addison-Wesley, 1979.
- Ames, Jessie Daniel. *The Changing Character of Lynching*, 2nd ed., New York: AMS, 1973.
- Beck, E.M. – Tolnay, Stewart E., "The Killing Fields of the Deep South: The Market for Cotton and The Lynching of Blacks, 1882-1930", *American Sociological Review*, V.55, No:4, Aug.1990.
- Bora, Tanıl, "Milliyetçilik ve İnsan Hakları". Tanıl Bora, *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İstanbul: İletişim, 2006 içinde.
- Bora, Tanıl, "Türkiye'nin 'Kriz İdaresi' Yöntemi: Milli Refleks ve Linç Orjisi", *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, İstanbul: İletişim, 2006 içinde.
- Coker, Francis W., "Lynching", in *Encyclopedia of the Social Sciences*, Edwin R.A. Seligman-Alwin Johnson eds., 12th imp., Vol.9. New York: MacMillan, 1957.
- Cox, Oliver C., "Lynching and the Status Quo", *The Journal of the Negro Education*, Vol.14, No:4. Autumn 1945.
- Cox, Oliver C., *Caste, Class and Race*, 2nd pr., New York, London: Modern Reader, 1970.
- Çubukçu, Aydın, "Linç Kültürü!", *Evrensel Kültür*, 178, Ekim:2006.
- Finneccan, Terence, "The Equal of Some White Men and the Superior of Others": Masculinity and the 1916 Lynching of Anthony Crawford in Albeville County, South Carolina", in Pieter Spierenburg ed., *Men and Violence*, Ohio: Ohio State University Press, 1998.
- Godoy, Angelina Snodgrass, "Lynchings and the Democratization of Terror in Postwar Guatemala: Implications for Human Rights", *Human Rights Quarterly*, 24, 2002.
- Godoy, Angelina Snodgrass, "When 'justice' is criminal: Lynchings in contemporary Latin America", *Theory and Society*, 33, 2004.
- Goldstein, Daniel M., "Flexible Justice: Neoliberal Violence and 'Self-Help' Security in Bolivia", *Critical Anthropology*, Vol.25, No.4, 2005.
- Nevins, Allan- Commager, Henry Steele, *Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, Çev. Halil İnalıcık, Ankara: Varlık, 1961.
- Özcan, Mehmet Tevfik, *İlkel Toplumlar da Toplumsal Kontrol*, 1.bs., İstanbul: Özne, 1998.
- Paker, Murat, "Lincin psiko-politiği: Nedir, Niçin, nasıl?", *Birikim*, 211, Kasım:2006.
- Petras, James -Veltmeyer, Henry, *Globalization Unmasked: Imperialism in the 21st Century*, 2nd pr., Nova Scotia: Fernwood, 2001.
- Pettigrew, Thomas F., "Race Relations in the United States", in Talcott Parsons ed., *Knowledge and Society*, Cambridge, Massachusetts: Voice of America Forum Lectures, 1968.
- Rose, Arnold Marshall, *The Negro in America*, N.Y.: Harper & Row, 1964 (the condensed version of Gunnar Myrdal's "An American Dilemma").
- Zinn, Howard, *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, Çev. Sevinç Sayan Özer, Ankara: İmge, 2005.